

KS. LESZEK SZEWCZYK

HOMILIA W DOKUMENTACH POLSKICH SYNODÓW DIECEZJALNYCH (2000-2012)

HOMILY IN DOCUMENTS OF POLISH DIOCESAN SYNODS (2000-2012)

A b s t r a c t. The purpose of this paper is to analyse documents of ten Polish diocesan synods that took place between 2000–2012. The paper analyses a question of importance of diocesan synods for the work of preaching the Word of God. The issues discussed are importance of a synod in life of a local Church, statements of diocesan synods on the role of preaching the Word of God, an attempt to specify a role of a homily as well as content and formal elements of homiletic preaching.

From analysis of diocesan documents one concludes that in defining the essence of a homily they draw from the teaching of the universal Church. The documents show that the content of preaching should be Christocentric and touch upon the most vital existential problems of listeners. Majority of the analysed documents encourages preachers of homilies to adjust the needs and capacities of listeners. A significant gap is lack of reference to preaching the Word of God in specific dioceses.

Key words: Diocesan synod; homily; preaching the Word of God.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów 10 lutego 2015 roku zaprezentowała długo oczekiwane *Dyrektorium homiletyczne*. Po kilku miesiącach zatwierdzono do druku jego polski przekład. Dokument ten jest przedmiotem pogłębionej refleksji dotyczącej przepowiadania słowa Bożego. Dyrektorium skierowane do całego Kościoła zapewne „zainspiruje wiele konferencji episkopatów do opracowania krajowych dyrektorium, które podejmą

Ks. dr hab. LESZEK SZEWCZYK – Wydział Teologiczny, Uniwersytet Śląski w Katowicach; adres do korespondencji: ul. H. Jordana 18, 40-043 Katowice; e-mail: leszek.szewczyk@interia.pl

problemy dotyczące głoszenia homilii w Kościołach lokalnych”¹. W przygotowaniu polskiego dyrektorium mogą pomóc wypowiedzi poszczególnych synodów diecezjalnych w Polsce. Wiele z nich wprost omawia zagadnienia dotyczące posługi głoszenia słowa Bożego.

Zagadnienie przepowiadania słowa Bożego w uchwałach synodów diecezjalnych było już wielokrotnie omawiane². Celem niniejszego opracowania jest analiza dokumentów synodów z lat 2000-2012. Przedstawione zostanie zagadnienie znaczenia synodów diecezjalnych dla dzieła głoszenia słowa Bożego. Kolejno omówione zostaną kwestie związane z rolą synodu w życiu Kościoła lokalnego, wypowiedzi synodów diecezjalnych na temat znaczenia przepowiadania słowa Bożego, próba określenia istoty homilii, a także elementów treściowych i formalnych przepowiadania homilijnego.

1. ZNACZENIE SYNODU W ŻYCIU KOŚCIOŁA LOKALNEGO

Synod diecezjalny jest w życiu Kościoła lokalnego wydarzeniem bardzo ważnym i może pozytywnie wpłynąć na duszpasterstwo. Znaczenie synodu diecezjalnego wzrosło w związku z uwydatnieniem w nauczaniu Kościoła roli diecezji, w której jest obecny i działa Kościół Chrystusowy (DB 11; EI 171). „Diecezja nie jest tylko okręgiem administracyjnym i częścią Kościoła powszechnego, ale jest konkretnym jego uobecnieniem i jako część przedstawia całość. W tak rozumianą diecezję wpisuje się synod diecezjalny jako jedna z form docenienia autonomii diecezji i realizacji zasady kolegialności” (KK 22-23)³. Według dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* synod diecezjalny pozostaje niezastąpionym narzędziem reformy i odnowy Kościoła⁴. Obecnie można dostrzec trzy formuły odbywania syno-

---

¹ H. SŁAWIŃSKI, *Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”*, „Polonia Sacra” 19(2015), nr 3, s. 173.

² W. BROŃSKI, *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos 1999; R. SZEWCZYK, *Wymiar pastoralny i ewangelizacyjny I Synodu Diecezji Ełckiej*, „Ełckie Studia Teologiczne” 2(2001), s. 307-312; W. PAZERA, *Odnowa homiletyczna w świetle ważniejszych uchwał synodów diecezjalnych*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 32(2004), s. 153-159; T. WYSKIEL, *Odpowiedzialność proboszcza w dziedzinie nauczania w świetle uchwał synodów polskich w latach 1983–2000*, „Prawo Kanoniczne” 50(2007), nr 1-2, s. 253-297.

³ W. ŚMIGIEL, *Synod diecezjalny jako wyraz kolegialności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa*, „Teologia Praktyczna” 11(2010), s. 199.

⁴ „Już od pierwszych wieków Kościoła biskupi stojący na czele poszczególnych Kościo-

dów: kanoniczną, konsultacyjną oraz wspólnotową⁵. Dwie ostatnie mają wyraźnie duszpasterski charakter. „Jednak synodu o wymiarze wspólnotowym i duszpasterskim nie należy traktować jako przeciwstawienie dla synodu kanonicznego. Problem leży tylko w przesunięciu akcentu na duszpasterstwo, a nie całkowitej rezygnacji z normatywnego wymiaru synodu”⁶.

Dyrektorium *Ecclesiae Imago de pastoralis ministerio episcoporum* wskazuje możliwości wpływania synodu diecezjalnego na działalność duszpasterską: dostosowanie praw i norm prawa powszechnego do potrzeb i sytuacji Kościoła lokalnego, wskazanie metod dla działalności duszpasterskiej w diecezji zgodnie z konkretnymi możliwościami i potrzebami wspólnoty diecezjalnej, rozwiązywanie problemów związanych z kierowaniem diecezją i przeszkodami do skutecznego wykonywania apostołatu oraz stymulowanie i promowanie inicjatyw i dzieł, które można realizować w konkretnym środowisku kulturowym i kościelnym, promowanie żywotności duszpasterskiej diecezji⁷.

W Polsce w latach 1965-1983, czyli od Soboru Watykańskiego II do czasu promulgowania nowego kodeksu prawa kanonicznego, odbyło się 7 synodów diecezjalnych⁸. Ogłoszenie w 1983 roku przez papieża Jana Pawła II nowego

---

łów, w poczuciu więzi braterskiej miłości oraz przekazanego Apostołom powszechnego posłannictwa, zespalali swe siły i zamierzenia dla pomnożenia dobra zarówno wspólnego, jak i właściwego poszczególnym Kościołom. W tym celu organizowano czy to sobory, czy synody prowincjonalne, czy wreszcie synody plenarne, na których biskupi ustalali jednakowy dla różnych Kościołów sposób zarówno nauczania prawd wiary, jak i normowania dyscypliny kościelnej. Obecny święty Sobór powszechny wyraża życzenie, by czcigodne instytucje soborów i synodów nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skutecznie zatroszczyć się o wzrost wiary i zachowanie karność w różnych Kościołach stosownie do okoliczności i czasu” (CD 36).

⁵ „Wydaje się, iż w okresie posoborowym wykształcił się w Kościele w Polsce oryginalny model synodu diecezjalnego. Wypracowali go poprzez swoją działalność synodalną biskupi polscy, którzy kierując się przesłankami doktrynalnymi Soboru Watykańskiego II określili jego profil. Dostrzega się go wyraźnie w sposobie organizowania prac synodalnych, głównie w fazie przygotowawczej do synodu, jak też w samych uchwałach synodalnych. Analiza materii synodalnej oraz dorobku ustawodawczego, który posiada swoją strukturę właściwą dla wszystkich posoborowych synodów polskich, ukazuje, iż przedstawione synody mogą być scharakteryzowane w aspekcie jurydycznym, eklezjologicznym i pastoralnym”. J. GRĘŻLIKOWSKI, *Instytucja synodu diecezjalnego w Kościele w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „Studia Włocławskie” 4(2001), s. 119.

⁶ W. ŚMIGIEL, *Synod diecezjalny jako wyraz kolegalności Kościoła*, s. 204, 205.

⁷ M. OLSZEWSKI, *Synod diecezjalny a program duszpasterski*, „Studia Teologiczne” 2000, t. XVIII, s. 127.

⁸ W diecezjach: włocławskiej, poznańskiej, gdańskiej, warszawskiej, katowickiej, krakowskiej i gnieźnieńskiej.

kodeksu prawa kanonicznego stało się okazją do zwoływania kolejnych synodów diecezjalnych. W uchwałach tych zgromadzeń powraca się do norm prawnych stanowiących nawiązanie do przepisów nowego kodeksu. Wielu biskupów, mając na uwadze m.in. potrzebę dostosowania ustawodawstwa diecezjalnego do norm prawnych nowego kodeksu, zainicjowało zgromadzenia synodalne. W okresie od 1983 do końca kwietnia 2003 roku odbyły się 23 synody diecezjalne, których uchwały końcowe zostały opublikowane. Ponadto, w latach 1991-1999, miał miejsce II Polski Synod Plenarny⁹. Kilkanaście synodów diecezjalnych odbyło się w latach 2000-2015¹⁰. W kilku innych diecezjach obecnie trwają synody¹¹. Większość zakończonych ostatnio synodów, przez podejmowanie odpowiednich inicjatyw duszpasterskich, zmierzała do wzbogacenia wiary, które „powinno się wyrażać w odpowiednich postawach poszczególnych osób, jak i wspólnot. Prace synodalne zwracały także uwagę na główne elementy duszpasterstwa synodalnego: głoszenie słowa Bożego, katechizację zmierzającą do pogłębienia świadomości powołania chrześcijańskiego, duszpasterstwo sakramentalne i zaangażowanie apostołskie kapłanów i wiernych, zwłaszcza na terenie rodziny i wychowania”¹².

Uchwały synodalne powinny inspirować ożywioną działalność duszpasterską i umożliwić wiernym pełny dostęp do dóbr duchowych, zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów, zachęcać do aktywnego uczestniczenia w misji Kościoła oraz wypełniania obowiązków i korzystania z przysługujących im praw¹³. Doświadczenia Kościoła diecezjalnego w Polsce wskazują, że syno-

---

⁹ W. GÓRALSKI, *Synody w historii Kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego*, „Studia Płockie” 27(1999), s. 155; TENŻE, *Sprawowanie władzy ustawodawczej przez biskupów na synodach diecezjalnych w Polsce pod rządami KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 46(2003), nr 3-4, s. 18.

¹⁰ Najnowsze synody diecezjalne to: I Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000), I Synod Diecezji Białostockiej (1991-2000), I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej (1995-2000), III Synod Gdański (2001), IV Synod Archidiecezji Warszawskiej (1998-2003), I Synod Diecezji Rzeszowskiej (2001-2004), I Synod Diecezji Sosnowieckiej (2001-2004), I Synod Diecezji Łomżyńskiej (1995-2005), I Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005), III Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), I Synod Diecezji Kaliskiej (2007-2009), I Synod Diecezji Toruńskiej (2007-2011), I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012) oraz XLIII Synod Diecezji Płockiej (2012-2015).

¹¹ Między innymi: I Synod Metropolitalny Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej, Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej i Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej (2010-), II Synod Diecezji Radomskiej (2008-), I Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-) II Synod Archidiecezji Kato-wickiej (2012-).

¹² J. GRĘŻLIKOWSKI, *Instytucja synodu diecezjalnego*, s. 119.

¹³ Tamże, s. 112.

dy są wydarzeniem kościelnym, „w którym powiew Ducha Świętego Odnowiciela zmienia tu i teraz wspólnotę kościelną i jej oddziaływanie na świat, w którym ona żyje. Staje się to możliwe dzięki temu, iż synod angażuje i mobilizuje w sposób wyjątkowy potencjał duchowy, intelektualny, zawodowy wszystkich członków Kościoła i staje się przez to nie tylko instytucją prawną, lecz zarazem miejscem odnowy religijnej Kościoła, który świętuje swój synod”¹⁴.

Bardzo często jako formacyjny wymiar posługi duszpasterskiej, która realizuje się głównie poprzez pełnienie roli przewodnika ludzi oraz sługi i wychowawcy wspólnoty, wymienia się podstawowe dziedziny formacji pastoralnej, czyli kaznodziejskie przepowiadanie słowa Bożego i katechizację¹⁵. Nauczanie wiary znajduje u synodalnych ustawodawców „dużo uwagi w postaci norm konkretyzujących prawo powszechne. W problematyce przepowiadania sporo miejsca zajmuje homilia jako najbardziej powszechna forma, której rola znacznie wzrosła w okresie posoborowym”¹⁶.

Wojciech Pazera dokonał analizy uchwał wybranych synodów diecezjalnych z lat 1976-1988 pod kątem postulowanej w nich odnowy homiletycznej¹⁷. Wśród zaleceń dotyczących homilii dostrzega postulat realizacji w przepowiadaniu homilijnym dwóch zasadniczych kontekstów. Pierwszym z nich jest kontekst życia słuchacza, drugim nadprzyrodzony kontekst zbawczy ujęty w kerygmacie. Przyjmują one postać elementów: didaskalijnego, parenetycznego i mistagogicznego. W uchwałach synodów znajdują się odwołania do elementów strukturalnych homilii, jednak – zdaniem tego autora – żadna z opublikowanych uchwał nie zawiera syntetycznego ujęcia homilii, jako wzorca dla współczesnego duszpasterstwa. Dokumenty analizowanych synodów diecezjalnych wskazują na spójną, praktyczną strukturę homilii, która jest zbudowana z następujących po sobie elementów tekstu: wyjście egzystencjalne, kerygmat, elementy: didaskalijny, parenetyczny, mistagogiczny oraz zakończenie w formie antropologicznej dedukcji¹⁸.

Ustawy synodalne z końca XX wieku wskazywały na nowe kierunki odnowy przepowiadania homilijnego. Próba odpowiedzi na pytanie: czy synody

---

¹⁴ Tamże, s. 124.

¹⁵ W. GÓRALSKI, *Sprawowanie władzy ustawodawczej*, s. 32.

¹⁶ T. WYSKIEL, *Odpowiedzialność proboszcza*, s. 295, 296.

¹⁷ I Synod Diecezji Katowickiej (1976 – w nawiasach rok opublikowania dokumentów synodalnych), II Synod Diecezji Lubelskiej (1988), Synod Krakowski (1985), II Synod Diecezji Częstochowskiej (1987), IV Synod Diecezji Tarnowskiej (1986).

¹⁸ W. PAZERA, *Odnowa homiletyczna*, s. 158, 159.

diecezjalne początku XXI wieku wskazują nowe propozycje i kierunki odnowy przepowiadania zawarta jest w dalszej części niniejszego opracowania. W tym celu przeanalizowane zostaną dokumenty dziesięciu synodów diecezjalnych z lat 2000-2012¹⁹.

2. ZNACZENIE PRZEPOWIADANIA SŁOWA BOŻEGO W ŻYCIU KOŚCIOŁA

W dokumentach najnowszych synodów diecezjalnych podkreślone jest znaczenie przepowiadania słowa Bożego. Życie sakramentalne oraz przepowiadanie słowa Bożego to szczególnie akcentowane przejawy działalności duszpasterskiej²⁰. I Synod Diecezji Białostockiej wskazuje na znaczenie słowa Bożego w życiu Kościoła, który w słowie Bożym „znajduje dla siebie światło i moc nadprzyrodzoną. Jest ono żywe i skuteczne (Hbr 4,12), jest Słowem życia (1 J 1,1). Słowo Boże w Kościele określa depozyt wiary i normy postępowania oraz współtworzy liturgię – źródło Kościoła i szczyt jego działalności (KL 10)”²¹.

Głoszenie słowa Bożego jest częścią dzieła ewangelizacji, której celem jest „wewnętrzna przemiana człowieka”²². Samo zaś nauczanie ewangelizacyjne jest głoszeniem „Osoby Jezusa Chrystusa, Jego słów i czynów oraz fundamentalnych prawd objawionych tym, którzy jeszcze nie wierzą lub wiarę utracili”²³. W nauczaniu ewangelizacyjnym niezwykle istotnym elementem jest „świadczenie życia głoszących Ewangelię”²⁴.

Wiara ludzi zależna jest od głoszenia słowa Bożego. „Żeby przeto się zbawić, trzeba uwierzyć, żeby zaś uwierzyć, trzeba usłyszeć, żeby usłyszeć potrzebne jest głoszenie Bożego Słowa”²⁵. Wprawdzie głoszenie słowa Bo-

---

¹⁹ Będą to synody: I Synod Archidiecezji Przemyskiej (1995-2000), I Synod Diecezji Białostockiej (1991-2000), I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej (1995-2000), III Synod Gdański (2001), IV Synod Archidiecezji Warszawskiej (1998-2003), I Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005), III Synod Archidiecezji Poznańskiej (2004-2008), I Synod Diecezji Kaliskiej (2007-2009), I Synod Diecezji Toruńskiej (2007-2011), I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012).

²⁰ III Synod Archidiecezji Poznańskiej (dalej: SAP), 6.

²¹ I Synod Diecezji Białostockiej (dalej: SDB), 126.

²² Tamże, 127.

²³ I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej (dalej: SDZ-L), 103.

²⁴ Tamże.

²⁵ SDB, 128.

żego pozostaje w związku z kulturą ludzką, to jednak nie można go ograniczać do czysto ludzkiej (świeckiej) działalności kulturowej²⁶. Nad właściwym przekazem słowa Bożego czuwa Kościół. „Przekazywanie Bożego Słowa kolejnym pokoleniom tworzy Tradycję Kościoła. Jest ona względem Pisma św. urzędową komentatorką, a Pismo św. względem Tradycji jest kryterium jej poprawności”²⁷. Dlatego w przepowiadaniu słowa Bożego konieczne jest stosowanie się do wskazań Konferencji Episkopatu Polski oraz miejscowego Biskupa²⁸.

3. OKREŚLENIE HOMILII

W dokumentach najnowszych synodów diecezjalnych przypomniana jest nauka Kościoła powszechnego o szczególnym i uprzywilejowanym miejscu homilii w posłudze słowa Bożego²⁹. Homilia powinna zajmować uprzywilejowane miejsce w kapłańskiej posłudze słowa³⁰. Szczególne znaczenie homilii wynika z tego, że jest ona integralną częścią liturgii³¹. Dokumenty synodalne, odwołując się do Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego wskazują, że homilia wyjaśnia i aktualizuje czytania z Pisma Świętego albo inne teksty Mszy św. danego dnia z uwzględnieniem zarówno obchodzonego misterium, jak i szczególnych potrzeb słuchaczy³². W homilii w ciągu roku liturgicznego wyklada się na podstawie tekstów świętych tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego³³. Homilia jest kerygmatycznym objaśnianiem słów Pisma Świętego, łączącym „w sobie znajomość tekstu biblijnego i potrzeb słuchaczy”³⁴. Synody, obficie czerpiąc z nauki Soboru Watykańskiego II, wskazują na homilię, w której uobecnia się Chrystus i Jego dzieło zbawcze (KL 6,7,33), jest czynnikiem zasilającym życie chrześcijańskie

---

²⁶ Tamże, 129.

²⁷ SDB, 125.

²⁸ IV Synod Archidiecezji Warszawskiej (dalej: SAW), 191.

²⁹ III Synod Gdański (dalej: SG), 509; I Synod Diecezji Toruńskiej (dalej: SDT), 207. § 1; SAW 192.

³⁰ I Synod Archidiecezji Przemyskiej (dalej: SAPR), 255. § 1.

³¹ SAW 192; SG 777, SDZ-L 101.

³² I Synod Diecezji Kaliskiej (dalej: SDK) 368; SDT 207. § 1; SG 778; SDZ-L, 101.

³³ SAW, 192.

³⁴ SDB, 152.

(KL 41)³⁵. Homilia jako część liturgii, mająca element mistagogiczny, jest także anamnezą – pamiątką uobecniającą Chrystusa i Jego zbawcze dzieło³⁶. „Homilia ma tłumaczyć znaczenie zbawcze liturgii i proklamować konkretnej, zebranej wspólnoty dzieło zbawcze Chrystusa, tajemnicę paschalną, która tu i teraz uobecnia się i urzeczywistnia oraz wskazuje główne wytyczne dla życia chrześcijańskiego”³⁷. Homilia proklamuje zgromadzonej wspólnoty dzieło zbawcze Chrystusa, Jego tajemnicę paschalną, która uobecnia się tu i teraz (*hic et nunc*), a także akcentuje główne wytyczne dla życia chrześcijańskiego³⁸.

Dokumenty synodalne przypominają również o obowiązku głoszenia homilii podczas wszystkich Mszy świętych w niedziele i święta obowiązujące³⁹. Homilię w niedziele i święta można opuścić tylko z poważnej przyczyny⁴⁰. Kilka synodów obowiązkowo nakazuje głosić homilie podczas Mszy obrzędowych⁴¹. Inne synody zachęcają do tej praktyki⁴². Homilie te winny być starannie przygotowane ze względu na tych uczestników, którzy mają rzadki kontakt ze słowem Bożym⁴³.

III Synod Gdański zobowiązał duszpasterzy, „aby w czasie sprawowania każdego sakramentu małżeństwa, tak w łączności z Mszą świętą, jak i poza nią, głosili homilię opartą na tekstach biblijnych i modlitwach obrzędu sakramentalnego, uwzględniając duchowe potrzeby uczestników”⁴⁴. Zaś podczas każdego pogrzebu synod ten nakazuje „głosić homilię opartą na słowie Bożym, treści modlitw za zmarłych oraz znaczeniu symboli używanych w liturgii (paschał, pokropienie wodą święconą, okadzenie)”⁴⁵. Synody zalecają

---

³⁵ SG, 780.

³⁶ Tamże, 779.

³⁷ SDZ-L, 101.

³⁸ SG, 777.

³⁹ SDT, 207. § 4; SDK, 369; I Synod Diecezji Opolskiej (dalej: SDO), 79; SAW, 193; SG, 782.

⁴⁰ SDZ-L, 101. Przyczyną taką może być odczytywany list pasterski Konferencji Episkopatu, miejscowego biskupa (SAW, 194) lub innego dokumentu kościelnego albo odbywające się w parafii „misje, rekolekcje lub inne ćwiczenia duchowne” (SDK, 371).

⁴¹ SDT, 207. § 4; SAPR, 244; SDO, 79.

⁴² SDK, 369; SAW, 195 i 196; SG, 782; SDZ-L, 101.

⁴³ SAPR, 244.

⁴⁴ SG, 743.

⁴⁵ Tamże, 763.

również głoszenie homilii, choćby krótkich, w dni powszednie, zwłaszcza w okresie Adwentu, Wielkiego Postu oraz w okresie wielkanocnym⁴⁶.

I Synod Diecezji Kaliskiej przypomina o miejscu głoszenia homilii. Głoszący homilię powinien być widoczny i słyszany przez ogół zgromadzenia, a miejscem głoszenia jest ambona lub „krzesło przewodniczenia”⁴⁷. Do praktyki dokumentowania tematów głoszonych jednostek przepowiadania słowa Bożego i „prowadzenia, przechowywanej w zakrystii, książki kazań” odwołuje się I Synod Archidiecezji Przemyskiej⁴⁸.

Dokumenty najnowszych polskich synodów diecezjalnych wskazują również na pozahomilijne jednostki przepowiadania słowa Bożego. W dokumentach wymieniane są kazania: katechizmowe, okolicznościowe, tematyczne i mistagogiczne.

Kazania katechizmowe pogłębiają i poszerzają pierwiastek intelektualny w wierze słuchaczy. Mają na celu uporządkowanie poznanych prawd wiary, pogłębienie wewnętrznego nawrócenia oraz wskazanie dróg wiodących do życia w duchu chrześcijańskiej służby i wspólnoty. Można je „głosić przed niedzielnymi Mszami św. lub przy specjalnie do tego zorganizowanych nabożeństwach”⁴⁹ oraz „podczas głoszenia wszelkiego rodzaju konferencji”⁵⁰. I Synod Diecezji Toruńskiej „wzywa duszpasterzy, by przygotowywali i wygłaszali cykle kazań katechizmowych opartych na *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Szczególną okazją do nich są nabożeństwa okresowe (pasyjne, majowe, czerwcowe, październikowe), nowenny i pielgrzymki”⁵¹.

I Synod Diecezji Białostockiej postuluje głoszenie kazań mistagogicznych. Powinny być głoszone w Okresie Wielkanocnym i skierowane do ochrzczonych a niewierzących oraz do nowo ochrzczonych, a ich celem byłoby wprowadzenie słuchaczy w życie sakramentalne w Kościele⁵². Ten sam synod wskazuje również na kazania okolicznościowe, „związane z: rekolekcjami, misjami, obrzędami religijnymi i patriotycznymi, z poświęceniem miejsc, przedmiotów i czynności, z uczczeniem różnego rodzaju rocznic itp.”⁵³. Je-

---

⁴⁶ SDT, 207. § 5; SDK, 369; SDO, 79; SAW, 193; SG, 782; SDZ-L, 101.

⁴⁷ SDK, 370.

⁴⁸ SAPR, 241.

⁴⁹ SDB, 153.

⁵⁰ SDZ-L, 102.

⁵¹ SDT, 208.

⁵² SDB, 154.

⁵³ Tamże, 155.

szcze innym „rodzajem przepowiadania jest głoszenie słowa Bożego w ramach ruchów i tzw. małych grup⁵⁴.

IV Synod Archidiecezji Warszawskiej zachęca do „wygłaszania krótkich kazań lub odczytywania tematycznych rozważań podczas nabożeństw majowych, czerwcowych, różańcowych itp. Podczas Gorzkich żalów należy głosić kazania pasyjne⁵⁵.

Brakiem precyzji terminologicznej cechuje się orzeczenie I Synodu Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej. Dokument ten, wypowiadając się na temat jednostek przepowiadania głoszonych podczas „uroczystości, w czasie sprawowania sakramentów, z racji pogrzebów itd.”, nazywa je nie homiliami a kazaniem tematycznymi. Zdaniem autorów tego dokumentu, ta forma „w sposób szczególny uwzględnia warunki lokalne słuchaczy” oraz „zajmuje się konkretnym tematem i stara się w sposób wyczerpujący odpowiedzieć słuchaczom na ich problemy⁵⁶.

4. TREŚĆ PRZEPOWIADANIA HOMILIJNEGO

Najnowsze polskie dokumenty synodalne wskazują na niezmiennosc treści przepowiadanego słowa Bożego w ramach homilii, a jednocześnie zachęcają do adaptacji tego słowa do potrzeb słuchaczy⁵⁷. W dokumentach tych często następuje wskazanie na najważniejsze źródło przepowiadanego słowa, którym jest Objawienie Boże dokonane w pełni w Jezusie Chrystusie, zawarte w Piśmie Świętym i Tradycji, przekazane przez Urząd Nauczycielski Kościoła⁵⁸. To właśnie słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym, a przeczytane w czasie liturgii mszalnej, powinno stanowić podstawowe źródło przepowiadania homilijnego. Homilista powinien wykorzystać egzegezę tekstu biblijnego oraz uwzględnić bogatą i wielowiekową tradycję Kościoła⁵⁹. Żeby właściwie odczytać przesłanie (kerygmat), z którym Bóg w swoim Słowie przychodzi do człowieka, można wykorzystać w posłudze przepowiadania komentarze egzegetyczne do tekstów biblijnych⁶⁰.

---

⁵⁴ Tamże, 157.

⁵⁵ SAW, 197.

⁵⁶ SDZ-L, 102.

⁵⁷ SDB, 125.

⁵⁸ SAW, 188; SDK, 367.

⁵⁹ SDO, 77.

⁶⁰ SDK, 367. I Synod Archidiecezji Przemyskiej „zachęca duszpasterzy do ciągłego pogłę-

Treścią przepowiadania homilijnego, jak zaznaczają analizowane dokumenty synodalne, jest tajemnica Trójcy Przenajświętszej, głoszona w perspektywie chrystologicznej⁶¹. Centrum przepowiadania homilijnego jest Osoba Jezusa Chrystusa. Homiliści powinni „nieść ludziom Chrystusa, a nie siebie samych, Ewangelię, a nie własne tylko słowa”⁶². Zadaniem głosiciela słowa Bożego jest odkrywanie przed ludźmi prawdziwego wizerunku Boga w Chrystusie i umożliwienie przystępu do Niego⁶³. Dokumenty I Synodu Diecezji Toruńskiej wskazują na konieczność zawierania w homilii elementu mistagogicznego, podkreślającego obecność Chrystusa w słowie i sakramencie, oraz elementu katechetycznego, który polega „na systematycznym przedstawianiu prawd wiary”⁶⁴. Większość omawianych dokumentów zaleca również poruszanie w przepowiadaniu homilijnym zagadnień egzystencjalnych. Kościół wskazuje człowiekowi, kim on jest w świetle Objawienia oraz jaki ma przed sobą cel. Homilie powinny zawierać prawdę o sensie życia ludzkiego, bronić człowieka przed rozpaczą i śmiercią⁶⁵. Przepowiadanie homilijne musi uwzględnić naukę Kościoła m.in. „o godności i wolności człowieka, obronie życia, jedności, trwałości i zadaniach rodziny, o społecznych obowiązkach chrześcijanina, a także o odnoszeniu spraw doczesnych do Boga”⁶⁶. Treścią przepowiadania homilijnego może być również: praca ludzka, polityka, ekonomia, sport, wypoczynek itp.⁶⁷ oraz szeroko rozumiane kwestie społeczne. W treści homilii powinna być różnorodność tematyczna, „która uwzględniałaby adresatów (dorosłych, młodzież, dzieci)”⁶⁸. Poruszając powyższe zagadnienia egzystencjalne, trzeba analizować je oraz „oceniać w świetle czytanego słowa Bożego”⁶⁹. I Synod Diecezji Toruńskiej zachęca „duszpasterzy do korzystania z sugestii wiernych w określaniu tematu i treści homilii, aby możliwie najlepiej uwzględnić potrzeby wspólnoty. W tej sprawie można zasięgać opinii

---

biania wiedzy biblijnej w ramach formacji permanentnej i przez osobistą lekturę Pisma świętego. Uchroni to od płytkiej i doraźnej aktualizacji Biblii w przepowiadaniu”. SAPR, 261.

⁶¹ SDZ-L, 99.

⁶² SDB, 142.

⁶³ Tamże, 139.

⁶⁴ SDT, 207. § 1.

⁶⁵ SDB, 140.

⁶⁶ SAPR, 242. § 2.

⁶⁷ SDB, 142.

⁶⁸ SDO, 77.

⁶⁹ SDK, 367.

zaangażowanych członków rad i zespołów parafialnych, m.in. członków parafialnego zespołu liturgicznego przygotowującego celebracje”⁷⁰.

5. ELEMENTY FORMALNE PRZEPOWIADANIA HOMILIJNEGO

Treść przepowiadania homilijnego jest niezmienna. Elementy formalne zaś powinny być ciągle modyfikowane⁷¹. Analizowane dokumenty synodalne wskazują na konieczność dostosowywania przepowiadania słowa Bożego do potrzeb słuchaczy, okoliczności ich życia⁷² oraz ich poziomu⁷³. „Inaczej należy mówić do ludzi prostych, inaczej do tych, co już poczynili postępy, a jeszcze inaczej do dojrzałych w wierze”⁷⁴.

Przepowiadanie homilijne powinno się charakteryzować językiem żywym, komunikatywnym, zrozumiałym, poprawnym, niosącym słuchaczom miłość i nadzieję⁷⁵. Najbardziej akceptowane jest „mówienie naturalne i przyjazne w odniesieniu do słuchacza. Ułatwia to nawiązanie kontaktu z wiernymi, zwłaszcza dziećmi”⁷⁶. Język przepowiadania homilijnego winien być konkretny, a nie abstrakcyjny i oderwany od świata⁷⁷. „Podczas homilii dla dzieci lub grup specjalnych dopuszcza się dialog ze słuchaczami, wykorzystanie inscenizacji lub rekwizytów”⁷⁸.

Dokumenty najnowszych synodów wskazują również właściwy czas trwania homilii. I Synod Diecezji Opolskiej zaleca zachowanie równowagi czasowej pomiędzy liturgią słowa a liturgią eucharystyczną, dlatego postuluje „aby niedzielne homilie mszalne w zasadzie trwały od 10 do 15 minut”⁷⁹. Jeszcze bardziej precyzyjny w określaniu przedziałów czasowych poszczególnych jednostek kaznodziejskich jest I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, który stwierdza, że „homilia lub kazanie niedzielne ma trwać od 12 do 15 minut, kazanie okolicznościowe (np. odpustowe, pasyjne) od 20 do 25 minut,

---

⁷⁰ SDT, 207. § 8.

⁷¹ SDB, 125.

⁷² SAW, 190.

⁷³ SAPR, 246. § 1.

⁷⁴ SDB, 150.

⁷⁵ SDT, 207. § 9.

⁷⁶ SDO, 78.

⁷⁷ SDB, 141.

⁷⁸ SDT, 207. § 10.

⁷⁹ SDO, 80.

konferencja rekolekcyjna (stanowa, światopoglądowa) od 25 do 35 minut”⁸⁰. Zaś III Synod Gdański zaleca dbałość o „zachowanie równowagi pomiędzy liturgią słowa a liturgią eucharystyczną, zachowując proporcję czasową homilii niedzielnej i w dni powszednie”⁸¹.

W analizowanych dokumentach znajdują się również przestrogi przed niewłaściwymi postawami kaznodziejskimi. Głosiciel słowa Bożego zdecydowanie powinien unikać języka agresji⁸². Nie wolno mu „piętnować ludzi posługując się ich nazwiskami lub wskazując na znane w środowisku osoby w inny sposób”⁸³. Ma także unikać „nawet pozoru korzystania z wiedzy nabytej w konfesjonale”⁸⁴. Homilista powinien się wystrzegać częstych powtórzeń, nieładu myślowego, stylu efekciarskiego, przerostu formy nad treścią oraz niewyraźnej artykulacji⁸⁵.

*

Przeanalizowane dokumenty dziesięciu polskich synodów diecezjalnych z lat 2000-2012 podejmują zagadnienie przepowiadania homilijnego. Z powyższej analizy można wydobyć kilka wniosków ogólnych. Czerpiąc z nauczania Kościoła powszechnego (Sobór Watykański II, *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*, *Kodeks Prawa Kanonicznego* itd.), dokumenty synodalne odwołują się do definicji przepowiadania homilijnego. Jednak w kilku dokumentach dostrzeżono brak precyzyjnego rozróżnienia przepowiadania w ramach liturgii (homilia) oraz poza nią (kazanie, konferencja).

Dokumenty synodalne wskazują, iż treść przepowiadania powinna być chrystocentryczna i poruszać najistotniejsze problemy egzystencjalne słuchaczy. Sporadycznie pojawia się zachęta do pogłębienia elementu mistagogicznego w homilii. Element ten, zdaniem wielu opracowań naukowych, wymaga znacznego dowartościowania w polskim przepowiadaniu homilijnym. Większość analizowanych dokumentów zachęca głosicieli homilii do dostosowania elementów formalnych wypowiedzi do potrzeb i możliwości słuchaczy.

W żadnym z analizowanych dokumentów nie znaleziono odwołania do badań empirycznych dotyczących stanu przepowiadania słowa Bożego na

---

⁸⁰ SDZ-L, 105.

⁸¹ SG, 785.

⁸² SDT, 207. § 9.

⁸³ SAPR, 246. § 2.

⁸⁴ Tamże, 246. § 3.

⁸⁵ SDO, 78.

terenie poszczególnych diecezji. Badania takie, przeprowadzone zarówno wśród głosicieli, jak i słuchaczy słowa Bożego, w znacznym stopniu pomagają zdiagnozować stan posługi kaznodziejskiej, wydobyć ewentualne niedociągnięcia, wskazać kierunki rozwoju oraz specyfikę kaznodziejstwa w poszczególnych diecezjach.

BIBLIOGRAFIA

- BROŃSKI W., Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego, Tarnów: Wydawnictwo Biblos 1999.
- GÓRALSKI W., Sprawowanie władzy ustawodawczej przez biskupów na synodach diecezjalnych w Polsce pod rządami KPK z 1983 r., „Prawo Kanoniczne” 46(2003), nr 3-4, s. 15-38.
- GÓRALSKI W., Synody w historii Kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego, „Studia Płockie” 27(1999), s. 147-156.
- GRĘŻLIKOWSKI J., Instytucja synodu diecezjalnego w Kościele w Polsce po Soborze Watykańskim II, „Studia Włocławskie” 4(2001), s. 107-126.
- I Synod Archidiecezji Białostockiej, Białystok: Kuria Metropolitalna Białostocka 2000.
- I Synod Diecezji Legnickiej (2007-2012). Przypatrzmy się powołaniu naszemu, Legnica: Biblioteka im. Jana Pawła II 2012.
- I Synod Diecezji Opolskiej (2002-2005). Statuty i aneksy. Parafia u progu nowego tysiąclecia, oprac. P. Stobrawa i in., Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża 2005.
- I Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej: 1996–2001, Zamość: Kuria Diecezjalna 2001.
- III Synod Gdański: misja ewangelizacyjna Kościoła Gdańskiego na początku nowego tysiąclecia [Statuty], Gdańsk: Kuria Metropolitalna Gdańska 2001.
- IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej 2003.
- OLSZEWSKI M., Synod diecezjalny a program duszpasterski, „Studia Teologiczne” 2000, t. XVIII, s. 123-136.
- PAZERA W., Odnowa homiletyczna w świetle ważniejszych uchwał synodów diecezjalnych, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 32(2004), s. 153-159.
- Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej (2007-2009), Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego, Kalisz: Kuria Diecezjalna 2009.
- SŁAWIŃSKI H., Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”, „Polonia Sacra” 19(2015), nr 3, s. 155-176.
- Synod Archidiecezji Poznańskiej 2004-2008. Dokumenty i Statuty, Poznań: Wydawnictwo Świętego Wojciecha 2008.

- Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i Aneksy, red. J. Bar, Przemysł: Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej 2000.
- SZEWczyk R., Wymiar pastoralny i ewangelizacyjny I Synodu Diecezji Ełckiej, „Ełckie Studia Teologiczne” 2(2001), s. 307-312.
- ŚMIGIEL W., Synod diecezjalny jako wyraz kolegalności Kościoła i szansa na ożywienie duszpasterstwa, „Teologia Praktyczna” 11(2010), s. 199-210.
- Uchwały pierwszego synodu diecezji toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego, Toruń: „Bernardinum” 2011.
- WYSKIEL T., Odpowiedzialność proboszcza w dziedzinie nauczania w świetle uchwał synodów polskich w latach 1983-2000, „Prawo Kanoniczne” 50(2007), nr 1-2, s. 253-297.

HOMILIA W DOKUMENTACH
POLSKICH SYNODÓW DIECEZJALNYCH (2000-2012)

S t r e s z c z e n i e

Celem niniejszego opracowania jest analiza dokumentów dziesięciu polskich synodów diecezjalnych z lat 2000-2012. Opracowanie omawia zagadnienie znaczenia synodów diecezjalnych dla dzieła głoszenia słowa Bożego. Kolejno omówione są kwestie związane ze znaczeniem synodu w życiu Kościoła lokalnego, wypowiedzi synodów diecezjalnych na temat roli przepowiadania słowa Bożego, próba określenia istoty homilii, a także elementów treściowych i formalnych przepowiadania homilijnego.

Z analizy dokumentów synodalnych wynika, że w określaniu istoty homilii czerpią z nauczania Kościoła powszechnego. Dokumenty wskazują, iż treść przepowiadania powinna być chrystocentryczna i poruszać najistotniejsze problemy egzystencjalne słuchaczy. Większość analizowanych dokumentów zachęca głosicieli homilii do dostosowania elementów formalnych wypowiedzi do potrzeb i możliwości słuchaczy. Istotną luką jest brak odwołania do badań empirycznych dotyczących stanu przepowiadania słowa Bożego na terenie poszczególnych diecezji.

Słowa kluczowe: synod diecezjalny; homilia; przepowiadanie słowa Bożego.